

HOOFDSTUK TWEE

Eindelijk zijn de kinderen van het Aalmoezeniershuis aangekomen

19 juli 1824 tot 14 januari 1825

pagina 45-78

De zorg voor kleinen en geringen, pagina 47

Heerspink kan beginnen dankzij het koninklijk besluit van 6 april 1824 N167, invnr 69. Volgens het opschrift op zijn graf op de begraafplaats van Veenhuizen is Johannes Hermanus Heerspink 13 Maart 1785 geboren. Maar volgens de overlijdensakte 13 maart 1784. Dat laatste klopt beter met de leeftijden in diverse akten bij de geboortes van zijn kinderen, zie daarvoor op alledrenten.nl. Uit die aktes blijkt dat hij eerst als predikant te Sleen gewerkt heeft voor hij naar Vledder kwam.

De dankbare geluiden van jongeren uit Frederiksoord en de brief waarin Heerspinks meldt ‘getroffen’ te zijn, zijn gevoegd bij een brief van directeur Visser aan de permanente commissie dd 21 juni 1824, invnr 69. Heerspink verheugt zich op de nieuwe uitdaging in maandblad de *Star* 1824 pagina 586. Dat hij in Westerveld woont blijkt uit een overlijdensakte van een kind van hem. Hij schrijft over zijn eerste preek in de *Star* 1825 pagina 700 en verder.

Dat ik mij van geen vrouw de orders wil laten geven, pagina 48

‘Eindelijk’ enzovoort in de *Star* 1824 pagina 622. De groep van 21 augustus 1824 staat, samen met de nog te arriveren groep van 3 september 1824 en 23 september 1824, niet alleen in het stamboek ([zie hier](#) hoe die stamboeken te raadplegen zijn), maar ook op de designatielijst nummer 3 bij de designatielijsten, invnr 1420.

De als ‘confidentieel’ bestempelde brief is van 21 augustus 1824, invnr 70. Zie over de verscheping van de kinderen ook *De proefkolonie* pagina 358.

De betreffende zaalopziener heet Andries Geret Los, maar staat meestal als Gerrit Los in de boeken. Hij solliciteert met een brief dd 3 oktober 1823, invnr 67, wordt door de permanente commissie aangesteld als zaalopziener per 10 januari 1824, brievenboek invnr 20, hoewel de subcommissie van weldadigheid Leeuwarden pas op 11 januari 1824 een gunstige getuigenis over hem inzendt, invnr 68.

De in deze paragraaf behandelde brief van Los is op of rond 1 oktober 1824 geschreven, invnr 70. Erop is genoteerd dat de brief wordt behandeld in de vergadering van 8 oktober bij punt 25 en dan

in handen wordt gesteld van het medelid Van den Bosch, dat de brief opnieuw ter tafel komt op 14 oktober bij punt 15 en dan besloten wordt 'deklinator' (afwijzend) te beantwoorden en dat gebeurt op 16 oktober 1824. Alles is ook opgetekend in het brievenboek invnr 348. Daarna schrijft Los op 17 oktober 1824 nog of ze hem zijn achterstallige traktament willen betalen, invnr 71, en is er een door hem getekende kwitantie dd 31 januari 1825 voor geld dat hij via de subcommissie Leiden ontvangen heeft, invnr 72.

Directeur Visser schrijft over de 'ligchaams gebreken' bij sommige van de net aangekomen kinderen op 29 augustus 1824, invnr 70.

Gelijksoortig met het landbouwend Weeshuis, pagina 51

Citaten in het eerste gedeelte van deze paragraaf komen uit het 'Ontwerp voor een opvoedings-instituut' dat Johannes van den Bosch met een begeleidend schrijven op 11 mei 1823 vanuit Drenthe naar Den Haag stuurt, invnr 65. Een transcriptie zal nog gaan verschijnen op www.schackmann.nl/kinderkolonie. In het plan is een klein tekeningetje opgenomen van de indeling van het gebouw, welk tekeningetje ik bij de transcriptie zal opnemen. Voor plaatjes van de buitenkant van het gebouw zie pagina 212 en pagina 321.

De kleding van de kwekelingen wordt beschreven in een besluit van Johannes van den Bosch en Jeremias Faber van Riemsdijk (bij het jaarlijkse bezoek van laatstgenoemde aan Johannes in Drenthe) op 26 september 1826 N56, invnr 964.

De eerste instituteur is Cornelis Mulder. Hij wordt als Groningse 'jongen van landarbeidende ouders' genoemd in *De proefkolonie* pagina 55 en pagina's 307-308. Uitgebreider is daar informatie te vinden over de eerste periode dat Jan Hessels van Wolda vanuit zijn betrekking in Vledder het onderwijs in de vrije koloniën erbij neemt, *De proefkolonie* pagina's 54, 55, 105, 172, 192, 243, 316, 335, 366.

Directeur Visser meldt op 11 juli 1824 dat Jan Hessels van Wolda hem te kennen heeft gegeven volledig voor de Maatschappij te willen werken en 'eerstdaags' wil beginnen, invnr 70. Volgens alle latere personeelsregisters, invnrs 997, 998, 1007, e.a., begint Van Wolda zijn werk op 15 juli 1824, maar het officiële besluit van zijn aanstelling is op 6 september 1824, invnr 960.

Dat er rond de jaarwisseling 29 kwekelingen zijn, staat in een 'Staat der kolonien der MvW op 1 januari 1825', invnr 356. De commissie die de jongens ziet eten publiceert haar verslag in het maandblad de *Star* 1824 pagina 790.

De positieve brieven van jongens uit Tholen worden op 11 maart 1825 door de rentmeester van het weeshuis F. Durée vanuit Tholen naar de permanente commissie gestuurd met het verzoek de brieven te publiceren, invnr 72. Hermanus Huisman heeft weesnummer 102 in invnr 1571. Na zijn terugkeer uit Wateren wordt hij eerst als nummer 755 ingeschreven, maar dan weer teruggebracht onder nummer 102. Het eerste register van kwekelingen dat bewaard is gebleven, is invnr 1610. Dat begint echter pas in 1828, zodat er geen overzicht is van de kwekelingen van 1824-1827.

Teruggezonden om gebreken, pagina 53

De groep van 3 september 1824 staat, samen met de groep van 21 augustus 1824 en de nog te arriveren groep van 23 september 1824, niet alleen in het stamboek, maar ook op de designatielijst nummer 3 bij de designatielijsten, invnr 1420. Ook deze aankomst wordt gemeld in de *Star*, septembernummer 1824.

Jansje Laplas heeft weesnummer 268 in invnr 1571. Een paar jaar later komt ze weer terug en krijgt ze weesnummer 165, zie pagina 145. Hilletje of Elisabeth Blomkoop heeft weesnummer 335 in invnr 1571. Later komt ze weer terug en krijgt ze nummer 60, zie pagina 145.

De schrijver van de noodkreet uit Amsterdam heet Terts van Goudriaan, zijn brief is gevoegd bij een brief van Binnenlandse Zaken van 28 augustus 1824, invnr 70.

De notitie over de kleding van de Amsterdamse kinderen komt uit het archief van het Gevangenis-museum Veenhuizen. De Veenhuizense klederdracht staat in de 'vaste bepalingen

omtrent de kleeding en het huisraad' van 22 januari 1824 N1, invnr 962, zie transcriptie. Matthijs Jungslager heeft weesnummer 131, Helena Strum heeft weesnummer 105, Lourens Margriet heeft weesnummer 103, Kars van der Ham heeft weesnummer 136 en Wilhelmina van der Mij heeft weesnummer 147, allemaal in invnr 1571. Het achterblijven van verlof komt uit het mutatieregister, invnr 1507.

Globale informatie over kindersterfte komt uit Frans van Poppel en Kees Mandemakers, *Sociaal-economische verschillen in zuigelingen- en kindersterfte in Nederland, 1812-1912*. Klarina Houthuisen heeft weesnummer 84 in invnr 1571. Haar overlijden komt uit dat stamboek en uit het mutatieregister invnr 1507.

De zaal van 7 stuivers, pagina 55

Het merendeel van deze paragraaf, zoals de indeling van werkzaamheden, de beloningen ervoor, de indeling in leeftijdsklassen, de tarieflijsten, enzv komt uit het 'Concept Besluit Huishoudelijke Inrichtingen voor het Instituut te Veenhuizen', dat niet voor honderd procent in werking is gebleven maar grotendeels wel, van 8 november 1823, invnr 988. Een volledige transcriptie komt op www.schackmann.nl/kinderkolonie.

Zie voor de soortgelijke indeling van werkzaamheden op de Ommerschans *De bedelaarskolonie*. De wijkmeesters zijn er vanaf het begin bij, maar krijgen pas een vaste aanstelling bij een besluit van de permanente commissie op 31 december 1824, invnr 960. Daarin staan ook de namen, die later ook in de personeelsregisters komen:

- Maarten Cornelis Huisman; 41; Borg Compagn. in Sapmeer; landbouwer;

Zoon van Cornelis Jochgems Huisman, landbouwer in de Borg Compagnie gemeente Sapmeer

- Jan Lamberts Westerhuis; 24; Avereest; landbouwer;

Zoon van Willem Jans Westerhuis landbouwer te Avereest

- Pieter Cornelis Postema; 25; Scharmer; landbouwer;

Zoon van Cornelis Everts Postema verveender en landbouwer te Scharmer

- Roelof Geerts Oost; 29; Diever; landbouwer;

Zoon van Geert Hindriks Oost landbouwer te Diever.

De woningen voor de onderdirecteur-buiten, die Gerrit Harms Kuipers heet en dit werk tientallen jaren zal blijven doen, en de wijkmeesters worden vermeld in de polissen van de brandwaarborg, invnrs 1295 en 1296.

Over het geven van les in naaien en breien door vrouwen van arbeidershuisgezinnen gaat een brief van directeur Wouter Visser van 18 juni 1825, invnr 74.

Ondermoppen en bleke moppen, pagina 58

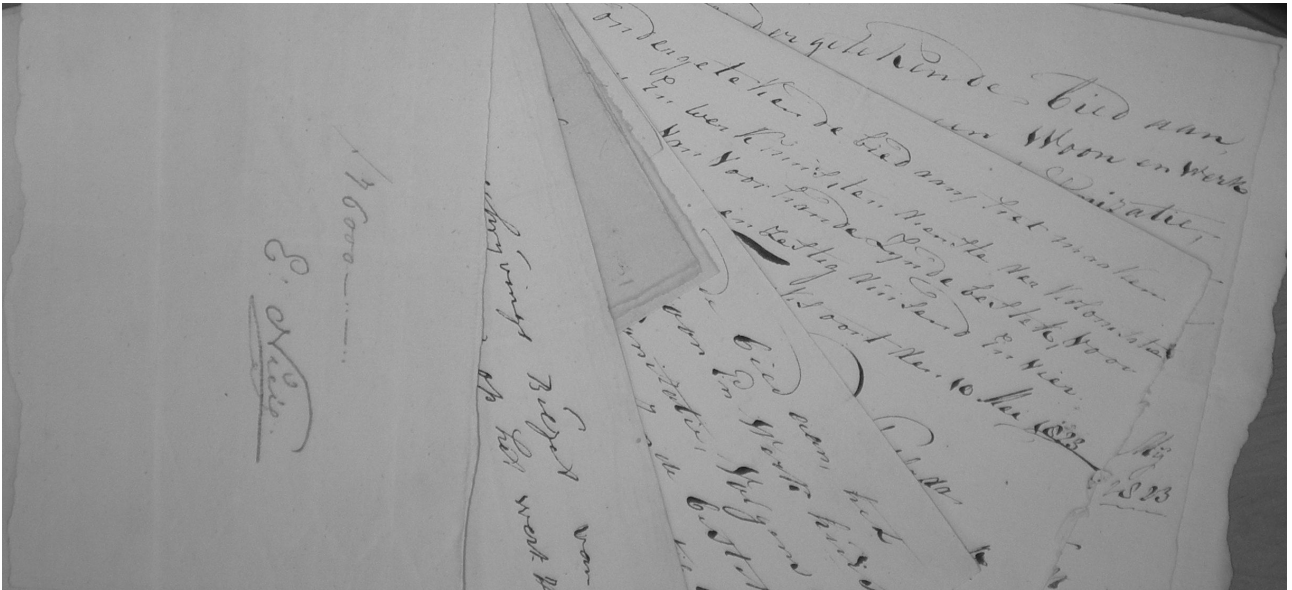
De opleverdatum van het tweede gesticht komt uit de *Star* jaargang 1825 pagina 98. De brief waarmee de permanente commissie laat weten dat er weer 1200 plekken bijgekomen zijn, is van 30 september 1824, invnr 355.

Terugblik op de aanbesteding van het eerste gesticht: Directeur Visser stuurt de tekst van de aanbestedingsadvertentie op 20 april 1823 naar de permanente commissie, invnr 65, een dag later stuurt hij (met de boot) het bestek, brievenboek invnr 20. Het hout dat Jannes Poelman aan de Zaan gekocht heeft, is uit een brief van Johannes van den Bosch van 7 april 1823, invnr 65.

Het moeten overnemen van de materialen en de prijzen ervoor komen uit het bestek, dat in Brussel is terechtgevonden en in transcriptie op www.schackmann.nl/kinderkolonie staat. De opsomming van soorten stenen komt uit een brief van directeur Visser van 3 maart 1824, invnr 68. Over het slechts zeer beperkt inzetten van de eigen steenbakkerij gaat het in de *Star* 1824 november-nummer pagina 801.

Directeur Visser doet op 11 mei 1823 verslag van de aanbesteding, diezelfde dag schrijft ook Johannes van den Bosch erover, en op 12 mei 1823 meldt Johannes dat hij met aannemer Wind tot overeenstemming is gekomen, alles in invnr 65. Directeur Visser stuurt op 11 mei ook de

inschrijvingsbiljetten van de aannemers, die in hetzelfde invnr bewaard zijn gebleven. Dit zijn ze:

En dit is de inschrijving van Harm Wind, die later dus in onderhandelingen met Johannes nog verlaagd zal worden:

De ondergetekende
Schrijft in op het
geboven op de Roomma
van vijfen luttig
Ingenieur Huldreus
regg 1823
op de mark de 10 May 1823
H Wind

De volledige naam van Wind komt van de Wind-genealogie van <http://www.windgenealogie.org/> en dan de parenteel van Harmen Jannis Wind uit Kalenberg en daarin generatie IV nummer 10. Wind is een niet al te bemiddeld klein aannemertje en is bij lange na niet in staat de waarborgsom op te brengen die bij dit soort grote projecten gebruikelijk is. De schout van Vledder, Stephanus van Royen, die vriendschapsbanden met Johannes heeft en die ook de meeste landaankopen voor de Maatschappij doet, schiet te hulp en stelt zich garant voor de aannemer 'tot meerdere zekerheid voor de waarneming en uitvoering van het contract van uitbesteding'.

De uitbarsting van Johannes met zijn mooie vergelijking komt uit een brief van hem dd 28 mei 1823, invnr 65. De beschrijving van de fundamenteen komt uit het bestek, zie hiervoor. In het tweede gesticht is momenteel het Gevangenismuseum Veenhuizen gevestigd.

Leendert Krentekoek, Jan Misverstand en Susanna Onbekend, pagina 60

De groep van 23 september 1824 staat, samen met de groep van 21 augustus 1824 en de groep van 3 september 1824, niet alleen in het stamboek, maar ook op de designatielijst nummer 3 bij de designatielijsten, invnr 1420.

Dat er actief gezocht wordt naar ouders van vondelingen komt uit J.Th. Engels, *Kinderen van Amsterdam*. Het citaat over hoe er gedacht wordt over ouders die hun kind te vondeling leggen, komt uit het rapport van de commissie van onderzoek naar de ware staat der armen dd 25 april 1825, dat bij de Maatschappij binnenkomt in juni, invnr 74. Dat de regenten van het Aalmoezeniersweeshuis thema's hebben, wordt beschreven op de site van het Amsterdams Stadsarchief, [zie hier](#).

Susanna Patrijs heeft weesnummer 91 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Pauline Josephine Marie Duijf heeft weesnummer 738 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Anthony Adelaar heeft weesnummer 243 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412.

Frans Baars heeft weesnummer 60 in invnr 1571. Leendert Paaling heeft weesnummer 613 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Goverdina Christina Haring heeft weesnummer 351 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412.

Hendrik Konijn heeft weesnummer 215 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Cornelia de Koe heeft weesnummer 308 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412.

Jan Pompoen heeft weesnummer 183 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Christiaan Peer heeft weesnummer 232 in invnrs 1571.

Jacoba Schinkel heeft weesnummer 362 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Schake Amstel heeft weesnummer 81 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Hendrik Egelantier heeft weesnummer 483 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Charlotta Louisa Burgwal heeft weesnummer 376 in de invnrs 1571, 1410 en 1411.

Arnold Actuaris heeft weesnummer 263 in invnr 1412. Antonie Arrest heeft weesnummer 870 in invnr 1412. Dirk Dwarsboom heeft weesnummer 2 in invnr 1412. Frans Flikker heeft weesnummer 875 in invnr 1412. Paulus Poeijer heeft weesnummer 956 in invnrs 1412. IJsak IJsenbeek heeft weesnummer 262 in invnr 1412. IJsbrandina IJstroom heeft weesnummer 334 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Hendrik Hap heeft weesnummer 1759 in de invnrs 1410, 1411 en 1413. Susanna Snap heeft weesnummer 1751 in de invnrs 1410, 1411 en 1413. Zelia Zwaardman heeft weesnummer 289 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Zacheus Zoetigheid heeft weesnummer 295 in invnr 1412.

Cornelia Zomer heeft weesnummer 1928 in de invnrs 1411 en 1413. Marten Herfst heeft weesnummer 1568 in invnr 1413. Maria Winter heeft weesnummer 1597 in invnrs 1413. Frederik Wintermaand heeft weesnummer 473 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652.

Bernardina Overdag heeft weesnummer 1149 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Pieter Hendrik Zaterdag heeft weesnummer 13 in invnr 1571. Hendrica Halfnegen heeft

weesnummer 613 in invnr 1412. Hendrik Eersteling heeft weesnummer 4 in invnr 1412. Adrianus Sneeuw heeft weesnummer 810 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Hendrik Sneeuw heeft weesnummer 2010 in de invnrs 1411 en 1413. Cornelis Sneeuwjagt heeft weesnummer 349 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. IJsbran IJs heeft weesnummer 260 in invnr 1412. Hendrika IJsregen heeft weesnummer 606 in invnr 1412. Johannes Indemand heeft weesnummer 1160 in invnr 1412. Willemijntje Wolzak heeft weesnummer 1723 in invnr 1413. Leentje Linnenkist heeft weesnummer 1628 in invnr 1413. Jacob Blond heeft weesnummer 1944 in de invnrs 1413 en toegang 0137.01 invnr 652. Jeremias Kreupel heeft weesnummer 1162 in invnr 1412. Simon Schoon heeft weesnummer 976 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Theodora Vrolijk heeft weesnummer 286 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Alida Petronella Welvaaren heeft weesnummer 313 in de invnrs 1571 en 1410. Joost Sleutel heeft weesnummer 589 in invnr 1412. Ferdinand Gracht heeft weesnummer 1952 in de invnrs 1413 en toegang 0137.01 invnr 652. Johannes Drempeel heeft weesnummer 980 in invnr 1412. Frederik Kelder heeft weesnummer 1964 in invnr 1413. Jannetje Brief heeft weesnummer 1518 in de invnrs 1413 en toegang 0137.01 invnr 652. Johanna Fles heeft weesnummer 911 in invnr 1412. Neeltje Notenkraker heeft weesnummer 665 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Maria Bril heeft weesnummer 280 in invnr 1412. Jacoba Louisa Maria Spruijt heeft weesnummer 378 in de invnrs 1571 en 1410. Adriana Beschuit heeft weesnummer 404 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Mietje Spek heeft weesnummer 687 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Mietje Kool heeft weesnummer 699 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Charlotta Margaretha Radijs heeft weesnummer 700 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Maria Lowieza Snoep heeft weesnummer 726 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Dorothea Stokvisch heeft weesnummer 739 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Evert Kurk heeft weesnummer 1481 in invnr 1413. Jan Misverstand heeft weesnummer 27 in invnr 1412. Flores Fruitstuk heeft weesnummer 1145 in invnr 1412. Leendert Krentekoek heeft weesnummer 274 in invnr 1412. Jan Ongeval heeft weesnummer 90 in invnr 1571. Dirk Hendrik Teering heeft weesnummer 887 in invnr 1412. Christoffel Columbus heeft weesnummer 1336 in de invnrs 1410, 1411 en 1413. Susanna Onbekend heeft weesnummer 353 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Louisa Naamloos heeft weesnummer 1089 in de invnrs 1571 en 1410. Thomas Eewold heeft weesnummer 206 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412. Abraham Drempeel heeft weesnummer 629 in de invnrs 1412 en toegang 0137.01 invnr 652. Simon Vestdijk heeft weesnummer 1044 in invnr 1412.

Eerste Wijk, Tweede Wijk, Derde Wijk..., pagina 63

De eerste drie alinea's van deze paragraaf zijn gebaseerd op J. Stenstra en G. Groenhuis, *De Veenhuizer venen in de Gouden Eeuw, een mislukte Hollandse investering*. Voor de rest heb ik gebruik gemaakt van Thijs Rinsema, *Veenhuizen, een 'on-Drents' dorp*, aangevuld met informatie van Kees Timmerman en informatie uit het blad de *Star*, met name december 1824, waaruit ook het citaat over 'het opbouwen van 60 aanzienlijke bouwhoeven' komt, pagina 794. De term 'boerenbehuizingen' komt uit de brandwaarborgaktes, invnrs 1295 en 1296. Het tempo van de bouw van hoeves valt af te leiden uit de data waarop de bewoners de hoeves betrekken. Die data zijn te vinden in de registers van hoevenaars invnr 1367 en invnr 1571 (eigenlijk een wezenstamboek, maar de eerste hoevenaars bij het eerste gesticht staan er ook in), invnr 1368 en invnr 1572 (eigenlijk een wezenstamboek, maar de eerste hoevenaars bij het derde gesticht staan er ook in).

Uit het schriftje met *Herinneringen* van Reinier van Nispen, pagina 64

Overlijden moeder Reinier van Nispen: <https://www.wiewaswie.nl/personen-zoeken/zoeken/document/a2apersonid/97530688/srcid/24841692/oid/1>
 Drie maanden later overlijdt het nul-jarige zoontje: <https://www.wiewaswie.nl/personen-zoeken/zoeken/document/a2apersonid/97535152/srcid/24842746/oid/1>

Doet een goed zaalopziener in een Etablissement van Wezen in hem vermoeden, pagina 65

De opleverdatum van het derde gesticht komt uit de *Star* jaargang 1825 pagina 98. De boerderij 'De Jachtweide' staat op de provinciale monumentenlijst, zie hier:

<http://www.provincialemonumentendrenthe.nl/monumenten/boerderij-veenhuizen-stoomweg-1/>

De oorsprongen van de riviertjes onder Veenhuizen-2 en 3 komen uit Anne Post, *Het oude Veenhuizen nogmaals bekeken*. De aanneemsom wordt genoemd in een brief van directeur Visser van 2 maart 1824, invnr 68. De opneming gebeurt meteen na de oplevering en de uitvoerder ervan - 'R. Elzinga, opzigter bij de administratie van de Waterstaat in Vriesland, wonende aan de Blesse, als ten dezen gecommiteerd door den Heer directeur der kolonie te Frederiksoord' - rapporteert op 6 november 1824, invnr 71.

De brief aan het ministerie dat er weer 1200 plaatsen zijn is van 17 november 1824, invnr 355. De verdeling welke steden gratis arbeidershuisgezinnen mogen plaatsen is van 23 december 1824 en is een gedrukte circulaire: 'Besluit PC, houdende bepalingen ter overname van 200 behoeftige Huisgezinnen in de etablissementen te Veenhuizen, van den 23 december 1824', welk drukwerkje zich bevindt in invnr 356. Welke arbeidersgezinnen wanneer een plaats krijgen toegewezen en wanneer ze aankomen, wordt bijgehouden in het designatieregister, invnr 1395. Daaruit blijkt dat de eerste bewoners van het derde gesticht aankomen vanaf 3 maart 1825 en de eerste bewoners van het tweede gesticht vanaf 24 maart 1825.

Een begin maken met het ophangen van hangmatten komt uit een brief van directeur Visser van 13 november 1824, invnr 71.

Aantallen werknemers komen uit de personeelsregisters, invnrs 997, 998 en 1007. Op 18 december 1824 schrijft directeur Visser welke functies er nog vervuld moeten worden, invnr 71. Op 31 december 1824 vult de permanente commissie de meeste daarvan in, invnr 960. Daarna volgen nog diverse personeelsbesluiten tot aan 3 november 1825 aan toe, invnr 961.

De gegageerd wachtmeester is Franciscus Adam Kraemer of Kramer, zijn sollicitatiebrief wordt 9 juli 1824 door directeur Visser met begeleidend schrijven naar de permanente commissie gestuurd, invnr 70. Bijgevoegd is een certificaat van de officier van gezondheid te Nieuwpoort. Op 19 september 1824 meldt Visser dat hij zeer gunstige referenties over Kraemer heeft gehad, invnr 70. Op 4 oktober 1824 schrijft Kraemer dat hij de functie van zaalopziener accepteert en dat zijn overplaatsing moet worden aangevraagd bij 'ZE den Heer Kommissaris Generaal van Oorlog', invnr 71. Hij werkt kort in het derde etablissement, blijkens brief van directeur Visser van 18 december 1824, invnr 71, wordt overgeplaatst naar het eerste etablissement bij besluit van 3 november 1825, invnr 961, en gaat een jaar later over naar de Ommerschans, [zie meer informatie hier](#).

Er zitten tussen de bij de Maatschappij binnenkomende sollicitaties af en toe zeer curieuze brieven. Zie dit artikel: https://velehanden.nl/messages/announcements/bekijk/project/dre_cmw/id/34631.

Aardappelbrood, pagina 69

De bijgebouwen en hun functies komen uit de brandwaarborgpolissen, invnrs 1295 en 1296. De beschrijving van het proces van aardappelbrood bakken is van de hand van hoogleraar Jan Kops en staat in het maandblad de *Star* van december 1823, pagina's 943-944. De inrichting van de keukens komt uit de 'vaste bepalingen omtrent de kleding en het huisraad' van 22 januari 1824 N1, invnr 962. Zie van de laatste de transcriptie op www.schackmann.nl/kinderkolonie.

De permanente commissie stuurt 4 september 1824 de genoemde brief aan de 'opperjachtmeester en opperhoutvester voor de Noordelijke Provinciën', invnr 355. Dat de toestemming komt blijkt uit een brief van directeur Visser aan de permanente commissie dd 24 oktober 1824, invnr 71. Het

besluit dat alleen de adjunct-directeurs mogen jagen is van 28 augustus 1829 N3, invnr 967. Brieven met verzoeken om op de gronden van de Maatschappij te mogen jagen zijn legio. Bij de Ommerschans blijkt baron Van Dedem een fervent jager. In Veenhuizen zijn het ondermeer de ‘opziener der veenen’ H. de Jonge op 6 september 1829, invnr 100, en Coenraad Hulst, onderdirecteur van het derde gesticht op 9 september 1829, invnr 100. Als laatstgenoemde later adjunct-directeur voor de vrije koloniën wordt, zal hij op die gronden jagen.

Schaften aan nummer nul, pagina 71

Reglementen bevinden zich in invnr 988, waarbij moet worden aangetekend dat bijvoorbeeld bij het ‘Besluit Huishoudelijke Inrichtingen voor het Instituut te Veenhuizen’ van 8 november 1823 wordt vermeld dat het een concept is en nergens is aangetekend of er wijzigingen in zijn aangebracht voor het definitief werd. Een transcriptie van dit besluit staat op www.schackmann.nl/kinderkolonie. Daar staat ook de transcriptie van het ‘Reglement voor de Administratie van het Gesticht van Weezen te Veenhuizen’ van 2 februari 1824, dat zich behalve in invnr 988 ook in invnr 962 bevindt. Eigenlijk hoort in het rijtje van reglementen ook de ‘vaste bepalingen omtrent de kleeding en het huisraad’ van 22 januari 1824 N1, invnr 962. Zie ook hiervoor de transcripties.

Dat Johannes Tonckens alle gegevens van bewoners wil, wordt gemeld in een brief van directeur Visser aan de permanente commissie dd 19 februari 1824, invnr 68. Informatie over de plek waar Tonckens woont en over zijn voorgeslacht, komt uit *Westervelde, een drentse buurtschap, erven, eigenerfden en meiers in vroeger eeuwen* door A. Blaauw, Drentse Historische Reeks, 1987.

‘Eenige reglementaire en huis houdelijke bepalingen voor een etablissement van weezen’, oftewel het reglement van discipline, wordt door directeur Visser op 29 november 1824 naar de permanente commissie gestuurd, met een begeleidend briefje waarin hij meldt waarom het reglement nodig was en dat hij het in samenspraak met Johannes van den Bosch heeft opgesteld. Dat begeleidende briefje bevindt zich nog op die datum, invnr 71, maar het reglement niet meer. Dat bevindt zich bij een brief van Visser van 12 maart 1829, waarin hij meldt dat hij voldoet aan het verzoek van de permanente commissie om een afschrift van het reglement op te zenden, invnr 96.

Dat hij een ‘extract’ uit het ‘gedrag boek’ opstuurt, wordt regelmatig door directeur Visser gemeld, bijvoorbeeld 10 februari 1825, invnr 72, maar die stukken zijn niet bewaard gebleven.

Honderden die onder vrolijk gezang aan den veldarbeid waren, pagina 73

De aankomst van de kinderen uit Wormer uit het stamboek invnr 1571 en uit designatielijst nummer 2 van de designatielijsten, invnr 1420.

Otto Oosterman heeft weesnummer 761 in invnr 1571. Anna Oosterman heeft weesnummer 758 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Johanna Oosterman heeft weesnummer 759 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Hillebrand Oosterman heeft weesnummer 763 in invnr 1571. Anna en Johanna worden ook genoemd op pagina 284.

Jan Hendrik Happe heeft weesnummer 762 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Hij komt later voor de Raad van Tucht van Veenhuizen-3 op 20 oktober 1829, 15 mei 1830 en 19 augustus 1830, alles invnr 1618. Hij belandt ook nog een tijdje in de strafkolonie volgens de registers invnrs 1543 en 1584.

De overige drie van dit groepje uit Wormer zijn Helena Visser, weesnummer 756 in invnr 1571, Trijntje Battem, weesnummer 757 in de invnrs 1571 en 1410, en Antje Baars, weesnummer 760 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412.

Het ‘disponibel’ stellen van de plaatsen gebeurt op 11 december 1824 in een brief aan Binnenlandse Zaken, invnr 355. In die brief geeft de permanente commissie ook nog eens een overzicht van de tijdstippen waarop de plekken de afgelopen tijd beschikbaar gesteld zijn. Ook gebruikt *Star* februari

De Amsterdamse politiecommissaris is Christiaan Janszoon Sepp, die een niet onbelangrijke rol speelt in *De bedelaarskolonie*. Een relaas van zijn hand over de koloniën staat in de *Star* 1825 pagina's 81-96, met vanaf pagina 94 de kinderkolonie. Het bezoek van prins Frederik wordt beschreven in de *Star* van juli 1824. De genoemde anonieme bezoeker staat in het artikelenlijstje in de inleiding: Anoniem, *Verslag van een bezoek der onderscheidene, thans in de noordelijke provinciën bestaande koloniën, opgericht door de Maatschappij van Weldadigheid*. Andere fragmenten uit zijn verslag, als hij het instituut te Wateren bezoekt, heb ik opgenomen op pagina 111. Tenslotte is er een inspectiegroepje van de commissie van toezicht, waarvan de bevindingen worden gepubliceerd in de *Star* van november 1824, pagina 779 en verder, vanaf pagina 793 gaat het over Veenhuizen.

Eene zekere schoorvoeting, pagina 75

Aankomst kinderen uit Haarlem uit de stamboeken, zie inleiding, en uit designatielijst nummer 6 van de designatielijsten invnr 1420. Jan van der Mark heeft weesnummer 768 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Maria van der Mark heeft weesnummer 769 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Paulina Hoflaat heeft weesnummer 770 in de invnrs 1571, 1410, 1411 en 1412.

Teruggebrachte deserteurs: Cornelis Blom heeft weesnummer 82 in invnr 1571. Na zijn terugkomst krijgt hij weesnummer 771 in invnr 1571. Gerrit Kuit heeft weesnummer 89 in invnr 1571. Na zijn terugkomst krijgt hij weesnummer 772 in de invnrs 1571, 1410 en 1411. Jan Vos heeft iweesnummer 94 n invnr 1571. Na zijn terugkomst krijgt hij weesnummer 773 in invnr 1571.

Genoemde artikel waaruit in de rest van de paragraaf geciteerd wordt begint op pagina 97 van de *Star* 1825.